

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В.Н.КАРАЗІНА

Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕПЕЧЕННЯ

з дисципліни

«ПОЛІТИЧНА ГЕОГРАФІЯ СВІТУ»

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

галузь знань 29 Міжнародні відносини

спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

освітня програма Міжнародна інформація та міжнародні комунікації
спеціалізація _____

вид дисципліни обов'язкова

факультет Міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Укладач: викладач Федорова Г.Ю.

1. Навчальний контент:

Тема 1. Вступ до курсу «Політична географія». Об'єктно-предметне поле політичної географії, її ключові поняття і терміни

Політична географія – це суспільно-географічна наука, що вивчає формування політичної карти світу, розміщення і територіальне поєднання політичних сил в їх взаємозв'язку з просторовою організацією життя суспільства (кордонами, адміністративно-територіальним поділом та іншим).

Історія виникнення терміну «політична географія» та шляхи розвитку самої науки. Об'єкт і предмет політичної географії.

Поняття політична карта світу. Ознайомлення з поняттєво-термінологічним апаратом дисципліни.

Тема 2. Історія формування політичної карти світу

Політична карта світу – дуже динамічна система, тому політична географія не може обійтися без історико-географічних методів дослідження.

Існує 2 провідних підходи до періодизації розвитку політичної карти світу – формаційний та цивілізаційний. Формаційний підхід ґрунтується на факті послідовних змін суспільних формацій та відповідних їм способів виробництва; він не допускає різноманітності варіантів розвитку.

Використання формаційного підходу передбачає виділення 7 періодів розвитку політичної карти світу (первіснообщинний, рабовласницький, класичний феодальний, розпаду феодалізму і зародження капіталізму, класичний капіталістичний, імперіалістичний, новітній). Генералізація дозволяє обмежитися 4 періодами (давній, середньовічний, новий, новітній).

Людство було, є і буде, незважаючи на глобалізацію і науково-технічний прогрес, системою локальних цивілізацій. Цивілізаційний підхід ґрунтується на унікальності, тоді як формаційний – на універсальності.

Тема 3. Державний лад

В політичній географії досліджується 2 аспекти державного ладу: форма правління і адміністративно-територіальний устрій.

Найпоширенішою формою правління в сучасному світі є республіка (149 із 194 держав); зустрічаються також монархії (30).

За адміністративно-територіальним поділом переважають прості (унітарні) держави, разом з квазіфедераціями їх у світі 167. Складних (федеративних або конфедеративних за діючими Конституціями) держав на політичній карті світу всього 27.

Головне місто держави, її адміністративно-політичний центр – це столиця. Згідно генетичної типології виділяються столиці родові, історичні, ситуативні, штучні й політичні. За функціональними ознаками столиці бувають моно- і поліфункціональними.

Державний лад для колоній, протекторатів, окупованих і підопічних територій, нейтральних зон, а також інших несuverенних об'єктів політичної карти світу – не визначається. Спільна назва для цієї групи країн – залежні території.

Залежні території не мають столиць, у них є тільки адміністративні центри, в яких

розташовуються органи колоніальної влади або органи місцевого самоврядування, що не виконують законодавчих функцій.

Тема 4. Наукова систематизація об'єктів політичної карти світу

Чисельність і розмаїття об'єктів політичної карти світу вимагає використання порівняльно-географічного методу (зокрема – систематизації), найефективнішим результатом застосування якого стають різноманітні класифікації і типізації (типології).

Класифікація країн світу за розмірами державної території, за чисельністю населення країн світу, в залежності від стадії соціально-економічного розвитку.

Тема 5. Морфологія і географічне положення державної території

Держава – це суверенне політичне утворення, країна з певною територією, населенням, господарством і політичною владою в ній.

Державна територія розглядається як простір здійснення державної влади. Це та частина земної кулі (включно з надрами та аероторією), на яку поширюється державний суверенітет.

Політико-географічне положення – дуже важливий резерв соціально-економічного розвитку країни. Від його використання значною мірою залежать раціональність структури та ефективність матеріального виробництва країни, її економічна, політична, екологічна та військова безпека.

У політико-географічних дослідженнях користуються наступною морфологічною типологією (за конфігурацією державної території) країн: острівна, півострівна, витягнутої форми, складної конфігурації, компактна, анклав, напіванклав. Кожен з названих типів може бути ускладненим ексклавами, ексклавними анклавами, багатоскладними ексклавами, «коридорами» тощо.

Важливою морфологічною характеристикою державної території є протяжність і звивистість берегової лінії. Відсутність безпосереднього виходу до моря розцінюється як негативний (але не вирішальний) фактор соціально-економічного розвитку.

Тема 6. Державні кордони – бар'єри та лінії зв'язку

Проблематика дослідження державних кордонів є класичною для політичної географії. Система юридично оформлених кордонів стала важливим елементом сучасного світу. При вивченні стану державних кордонів слід враховувати правові, військові, політичні, економічні та культурні аспекти.

Процес встановлення державних кордонів відбувається у два етапи: делімітація та демаркація. Делімітація – це договірне визначення напрямку та положення кордонів з додаванням відповідної карти; демаркація – це безпосереднє встановлення кордонів на місцевості.

Найперші спроби класифікації державних кордонів належать британському дипломату лорду Керзону. Сьогодні найбільше вживаються морфологічна, природна і генетична класифікації.

Розділ 2. Особливості територіально-політичних систем в межах окремих географічних субрегіонів, регіонів, макрорегіонів

Тема 7. Країни Північної та Західної Європи

Джерельні витoki поняття «Європа». Європа як частина світу (10 млн. кв. км.). Європа як один з центрів політичної географії світу. Взаємовплив у розвитку політичної географії та економіки країн Західної Європи. Територіальне розташування, природні умови та ресурси країн Західної Європи. Особливості регіоноутворення Західної Європи – одного з найбільш густонаселених регіонів світу. Етнолінгвістичний та релігійно-конфесійний аналіз країн Західної Європи. Політична карта Західної Європи. Система новітніх міжнародних відносин у Західній Європі. Європейський Союз як тип регіонального комплексного політико-географічного утворення за договірно-правовим критерієм. Територіальне розташування, природні умови та ресурси країн Північної Європи. Особливості розвитку країн Північної Європи: економічний та соціокультурний розвиток. Соціально-економічне та господарчо-культурне описання країн регіону. Етнолінгвістичні та конфесійні особливості розвитку країн. Етнодемографічні та міграційні процеси у регіонах.

Тема 8. Країни Центральної, Південної та Східної Європи

Особливості регіоноутворення. Загальна характеристика географічного розташування та природно-кліматичних умов. Ресурси та сільсько-промисловий розвиток. Регіональні характеристики Центральної Європи. Адміністративно-територіальні особливості розвитку країн Східної Європи. Етно-конфесійна характеристика країн ЦСЄ та Південної Європи. Співвідношення глобальних та локальних традицій політичного розвитку країн регіону з огляду на історичну та культурну близькість. Сучасні проблеми політичного розвитку. Інституалізація процесів інтеграції країн Центрально-Східної Європи. Малі країни Центральної Європи: загальна характеристика. Особливості демократичних та економіко-інтеграційних процесів.

Тема 9. Україна в контексті політико-географічних досліджень

Особливості політико-географічного простору України. Україна та її транзитний потенціал.

Прикордоння України та його культурний, економічний та політичний потенціал. Прикордонні режими. Єврорегіони. Стратегії економічного розвитку. Аналіз рівня економічного розвитку та інфраструктурної залежності. Дослідження якості системи центр-периферійних відносин в Україні. Наявність спірних територій та рівень їх політичної гостроти.

Політична географія в Україні: регіональний поділ (за фізико-географічним, історичним, етнолінгвістичним, етнонаціональним, адміністративним, економічним, інфраструктурним та іншими критеріями).

Україна та її участь у міжнародних та регіональних організаціях.

Тема 10. Країни Середньої Азії

Фізико-географічне розташування та соціокультурні орієнтації країн Середньої Азії. Характер господарчої діяльності та динаміка індустріалізації країн. Стан та особливості сучасного економічного розвитку країн регіону. Конституційний статус територій Середньої Азії за часів російської «колонізації». Особливості розвитку республік у «радянський» період. Пострадянський період розвитку країн Центральної Азії. Особливості політико-географічного простору та просторової концепції країн Центральної

Азії. Економічний, природничо-ресурсний потенціал країн регіону (Таджикистан, Узбекистан, Казахстан, Туркменістан, Киргизстан). Особливості та специфіка політичної культури країн регіону. Культурно-побутові, етно-лінгвістичні та релігійно-конфесійні чинники політичного розвитку країн регіону. Політичні проблеми республік пострадянського Сходу.

Тема 11. Індія та країни Південної Азії

Південна Азія (Південно-Азіатський, або індоостанський субконтинент, що включає у себе п-в Індостан, Індо-Гангську рівнину, а також острова Шрі-Ланка, Мальдівські, Андаманські, Нікобарські та Лаккадівські о-ви) – один з найбільших цивілізаційних регіонів світу, до якого входять 7 держав: Республіка Індія, Ісламська республіка Пакистан, Народна Республіка Бангладеш, Демократична Соціалістична Республіка Шрі-Ланка, Королівство Непал, Королівство Бутан та Мальдівська Республіка. Природні та ресурсні умови розвитку країн регіону. Історія формування політичної карти південної Азії. Характерні форми правління та територіальний устрій країн. Демографічний та лінгвістичний склад населення. Географія релігій в Південній Азії: Індуїсти, мусульмани, християни, сікхи, буддисти. Етнічний склад Південної Азії

Індія – геополітична вісь в Південній Азії. Реформи та політичний курс Індії після колонізації. Адміністративно-територіальна структура та економічні райони Індії. Соціально-демографічні проблеми перенаселення Індії. Етно-релігійний та лінгвістичний аналіз Індії. Національно-релігійна проблема. Особливості політичної культури: кастовість та європейська парламентська демократія. Общино-кастова основа політичної системи.

Пакистан та Бангладеш, мусульманські райони Британської імперії, що з 1947 р. виокремлені в домініони. Сучасний політичний розвиток країн. Соціально-економічні проблеми розвитку.

Королівство Непал, Королівство Бутан, Республіка Шрі-Ланка (о. Цейлон): особливості політичної організації держав. Традиційна політична культура та колоніалізм.

Тема 12. Країни Південно-Східної та Східної Азії. Новітні індустріальні країни

Географічне розташування Південно-Східної Азії – великого історико-культурного регіону світу, що включає півострів Індокитай, о-ви Малайського архіпелагу, а також західну частину о. Нова Гвінея. Антропологічний та етнічний характер населення Південно-Східної Азії. Політико-географічний та соціокультурний аналіз найбільших країн регіону: Індонезії (що займає 4 місце у світі по чисельності населення), В'єтнаму. Країни Південно-Східної Азії та Дальнього Сходу: загальні особливості політичного розвитку. Конфуціанська традиція та соціалізм у країнах (Китай, В'єтнам, Північна Корея). Соціалістична модель на буддійсько-цивілізаційній основі в країнах - Монголія, Камбоджа, Лаос, Бірма (М'янма).

Історія формування регіону. Політико-географічні, соціально-економічні наслідки колоніалізму у сучасному розвитку Південно-Східної Азії. Загальна характеристика господарчого комплексу країн регіону. Зовнішньоекономічні зв'язки країн регіону.

Політична характеристика країн Східної Азії, до якої географічно відносяться держави та території, що розташовані у Східній частині Азіатського материка, - Китайська Народна Республіка (до якої включається Тайвань, що розвивається за капіталістичною

моделлю, проте є провінцією КНР, формально республікою), Гонконг (Сянган) - «особливий район КНР»), Аоминь (Макао - заморська територія сучасної Португалії), Японія, Монголія, а також держави, що займають Корейський півострів – Корейська Народно-Демократична Республіка та Республіка Корея (Південна Корея). Особливість соціального, економічного та політичного розвитку країн регіону. Етнічні та релігійно-конфесійні критерії типології країн у регіоні Східної Азії. Природничі умови та ресурси країн. Демографічні та лінгвістичні особливості. Етнічні стереотипи поводження населення країн регіону. Модальність політичних конфліктів у регіоні. Територія, кордони, географічне та політико-економічне становище у світі. Японія – «Ніппон» - як східноазійська модель капіталістичного розвитку. Особливості політико-географічного, соціокультурного, економічного розвитку Японії. Проблема територій Курильської гряди. Система політико-економічної співпраці у регіоні.

Тема 13. Політико-географічні особливості Африканського континенту

Сучасне регіонування світу. Правила користування політико-географічними термінами «Близький Схід» - від фр. «Proche orient» - (Бахрейн, Єгипет, Ізраїль (і Палестина), Йорданія, Ірак, Йемен, Катар, Кіпр, Кувейт, Ліван, ОАЕ, Оман, Саудівська Аравія, Сирія, Судан, Туреччина), «Середній Схід» - від англ. “Middle east”- (ті самі країни разом з Іраном та Афганістаном), «Південно-Західна Азія» (країни «Середнього Сходу» за виключенням Єгипту та Судану), Левант від іт. «Levante»-«Схід» (Сирія, Ліван, Палестина), “Передня Азія” (країни від Босфору, Середземного та Червоного морів на заході до Іранського нагір’я на Сході) – термін, що є ідентичним терміну “Близький Схід” за виключенням Кіпру та двох Африканських країн.

Географічне розташування, природні ресурси, особливості історичного розвитку Арабського Сходу. Антропологічний, демографічний, лінгвістичний, конфесійний склад населення субрегіону. Особливості соціокультурного та політичного розвитку країн Машріку. Ірак та країни субрегіона Левант: особливості та чинники регіоноутворення. Чинники та потенціал соціально-політичних трансформацій. Тенденції до об’єднання Середнього Сходу з країнами Північної Африки. Культурологічний зміст поняття «Схід» (замість суто географічного). Арабські країни субрегіона Магриб (араб. «Захід»): Алжир, Марокко, Туніс, Мавританія, Лівія, - особливості розташування та загальні тенденції розвитку. Матеріальна та духовна культура населення Західної Азії. Чинники регіональних конфліктів на Близькому Сході. Курдське питання. Аравійські монархії: традиційне та новітнє у політичному розвитку.

Формування політичної карти Африки. Проблеми державних кордонів африканських країн. Особливості політико-правового та конституційного розвитку африканських країн. Африканські субрегіони – особливості економічного та політичного розвитку. Країни Африки, що розташовані на південь від Сахари. Країни Західної Африки, країни Центральної Африки, країни Східної Африки, країни Південної Африки. Антропологічні, лінгвістичні, етнічні, конфесійні, демографічні особливості країн континенту. Особливості та специфіка етносоціополітичної структури. Парламентарна демократія та реалії африканських країн. Особливості політико-правового розвитку. Політика та воєнні режими. Проблема расизму та пошук самоідентичності. Ресурси та економічний потенціал. Соціокультурні стандарти та орієнтири. Криза розвитку та транснаціональні компанії. Географічні та природні умови, ресурсний потенціал Африканського континенту. Особливості політичної культури.

Тема 14. Регіон «Північна Америка»

Макрорегіон «Північна Америка» серед сучасних цивілізаційних макрорегіонів світу. Географічне розташування та стан соціально-економічного розвитку. Історичні особливості формування макрорегіону. Загальні проблеми країн макрорегіону. Системи економічної та міждержавної взаємодії. Етнічний, лінгвістичний та релігійний склад країн регіону. Політико-правовий розвиток США та Канади. Сучасний адміністративний устрій та форма політичного правління в країнах регіону. США: історія, населення, культура та політика. Державний устрій США. Головні економічні райони та групи штатів у США. Економічна карта США. Розташування населення по штатах та містам. Форма та система політичного правління США. Канада: економічна та соціокультурна характеристика. Етнічний склад населення Канади. Українська діаспора у Канаді. Загальна характеристика господарства.

Тема 15. Політико-географічні особливості країн макрорегіону «Латинська Америка та Карибські країни»

Латинська Америка – макрорегіон західної півкулі, що розташований між США та Антарктидою. Характеристика регіонів та субрегіонів Латинської Америки. Історичні умови регіоноутворення. Етнічний, лінгвістичний та конфесійний склад населення країн Латинської Америки. Економічна та соціокультурна характеристика країн Латинської Америки. Особливості політичного та правового розвитку країн субрегіонів. Політична карта Латинської Америки під час колоніалізму. Латиноамериканська культура: загальне та особливе. Географія зовнішньоекономічних зв'язків країн Латинської Америки. Бразилія – найкрупніша країна Латинської Америки.

Тема 16. Австралія та країни Океанії

Макрорегіон «Австралія та Океанія». Історичні особливості заселення та регіоноутворення. Субрегіони Австралія і Тасманія, Нова Зеландія, Полінезія, Меланезія та Мікронезія. Просторово-географічні особливості розташування країн. Природні ресурси. Загальна характеристика населення: антропологічний, етнічний, релігійний, лінгвістичний аналіз. Етнодемографічні процеси у регіоні Місцеві традиційні культури у народів Океанії. Рівень економічного та культурного розвитку. Загальна характеристика господарства. Особливості політичного устрою та політичної культури.

2. Плани практичних (семінарських) занять, завдання для лабораторних робіт, самостійної роботи:

Тема 1. Вступ до курсу «Політична географія». Об'єктно-предметне поле політичної географії, її ключові поняття і терміни

Сутність поняття «політична географія». Історія виникнення терміну «політична географія» та шляхи розвитку самої науки. Об'єкт і предмет політичної географії.

Поняття політична карта світу. Ознайомлення з поняттєво-термінологічним апаратом дисципліни.

Тематика доповідей:

1. Розвиток політичної географії в Україні.
2. Академік Степан Рудницький – видатний український політико-географ.

Тема 2. Історія формування політичної карти світу

Ознайомлення з 2 провідними підходами до періодизації розвитку політичної карти світу – формаційним та цивілізаційним. Формаційний підхід ґрунтується на факті послідовних змін суспільних формацій та відповідних їм способів виробництва; він не допускає різноманітності варіантів розвитку. Цивілізаційний підхід ґрунтується на унікальності, тоді як формаційний – на універсальності

Тематика доповідей:

1. Промислова революція, Великі географічні відкриття та їх вплив на світові політико-географічні процеси.
2. Португальська колоніальна імперія.
3. Іспанська колоніальна імперія.
4. Британська колоніальна імперія.
5. Французька колоніальна імперія.
6. Османська колоніальна імперія.
7. Російська колоніальна імперія.
8. Зміна політичної карти світу після Першої та Другої світової війни.

Тема 3. Державний лад

Дослідити 2 аспекти державного ладу: форма правління і адміністративно-територіальний устрій. Визначити характерні риси республіки (149 із 194 держав) і монархії (30).

За адміністративно-територіальним поділом навчитися характеризувати прості (унітарні) держави, разом з квазіфедераціями їх у світі 167 та складні (федеративні або конфедеративні за діючими Конституціями) держави.

Ознайомитися з поняттям столиця та дослідити типологію столиць.

Ознайомитися з особливостями державного ладу для колоній, протекторатів, окупованих і підопічних територій, нейтральних зон, а також інших несuverенних об'єктів політичної карти світу.

Тематика доповідей:

1. Джамахирія, як форма правління.
2. Держави в складі британської Співдружності націй.

Тема 4. Наукова систематизація об'єктів політичної карти світу

Класифікація країн світу за розмірами державної території, за чисельністю населення країн світу, в залежності від стадії соціально-економічного розвитку тощо. Наведення прикладів держав щодо кожної із класифікацій

Написання тестового завдання за темою лекції:

1. Виходячи із класифікації держав світу за розмірами території, до гігантських держав можна віднести:
А. Росія
В. Іспанія
С. Туреччина
D. Канада
Е. Мадагаскар
F. Мексика
Answer: A, D

2. Виходячи із класифікації держав світу за розмірами території, до карликових держав можна віднести:
- A. Молдова
 - B. Чехія
 - C. Ліхтенштейн
 - D. Македонія
 - E. Монако
 - F. Естонія
- Answer: C, E
3. Виходячи із класифікації держав за чисельністю їх населення, до найбільших держав відносяться:
- A. Великобританія
 - B. Індонезія
 - C. Канада
 - D. Танзанія
- Answer: B
4. Виходячи із класифікації держав за чисельністю їх населення, до дрібних держав відносяться:
- A. Таїланд
 - B. Джибуті
 - C. Італія
 - D. Україна
- Answer: B
5. Виходячи із розподілу країн світу залежно від соціально-економічного розвитку, до індустріальних високорозвинутих держав можна віднести:
- A. Чилі
 - B. Португалія
 - C. Швейцарія
 - D. Мексика
- Answer: C
6. Виходячи із розподілу країн світу залежно від соціально-економічного розвитку, до країн, що розвиваються, з високим доходом (багаті острови) можна віднести:
- A. Ямайка
 - B. Фіджі
 - C. Куба
 - D. Багамські о-ви
- Answer: D
7. Виходячи із розподілу країн світу залежно від соціально-економічного розвитку, до найменш розвинутих країн можна віднести:
- A. Туніс
 - B. Афганістан
 - C. Лесото
 - D. Кувейт
- Answer: B, C
8. Виходячи із розподілу країн світу залежно від соціально-економічного розвитку, до країн, що розвиваються, з високим доходом («нові індустріальні») можна віднести:

- A. Венесуела
 - B. Бразилія
 - C. Австралія
 - D. Марокко
- Answer: A, B

Тема 5. Морфологія і географічне положення державної території

Поняття держави, державної території, політико-географічного положення.

У політико-географічних дослідженнях користуються наступною морфологічною типологією (за конфігурацією державної території) країн: острівна, півострівна, витягнутої форми, складної конфігурації, компактна, анклав, напіванклав. Кожен з названих типів може бути ускладненим ексклавами, екславними анклавами, багатоскладними ексклавами, «коридорами» тощо.

Тематика доповідей:

Студенти мають можливість підготувати доповіді стосовно територіальних спорів і претензій, що існували або існують в світі.

Тема 6. Державні кордони – бар'єри та лінії зв'язку

Проблематика дослідження державних кордонів. Ознайомлення з процесом встановлення державних кордонів, що відбувається у два етапи: делімітація та демаркація. Класифікація кордонів.

Тематика доповідей:

Студенти мають можливість підготувати презентацію стосовно цікавих фактів про державні кордони.

Тема 7. Країни Північної та Західної Європи

Ознайомитися із політико-географічними особливостями країн Північної та Західної Європи.

Написання тестового завдання за темою лекції:

1. У якому макрорегіоні знаходиться країна: Ліхтенштейн
 - A. Східна Європа
 - B. Західна Європа
 - C. Північна Європа
 - D. Південна Європа
 - E. Росія

Answer: B
2. Чисельність населення країни: Білорусь
 - A. більше 150 млн. осіб
 - B. 80–150 млн. осіб
 - C. 40–80 млн. осіб
 - D. 20–40 млн. осіб
 - E. 10–20 млн. осіб
 - F. 5–10 млн. осіб
 - G. 2–5 млн. осіб
 - H. менше 2 млн. осіб

Answer: F
3. До складу якої імперії країна входила на початку 20 століття: Данія

A. Австро-Угорщина
B. Великобританія
C. Німеччина
D. Китай
E. Іспанія
F. Нідерланди
G. Португалія
H. Росія
I. Туреччина
K. Франція
L. Японія
M. до іншої держави
N. була незалежною
Answer: N

4. Форма правління в країні: Бельгія
- A. абсолютна монархія
 - B. конституційна монархія
 - C. теократична монархія
 - D. республіка парламентська
 - E. республіка президентська
 - F. республіка змішана
 - G. республіка з однопартійною системою
- Answer: D

5. Форма адміністративно-територіального устрою країни: Боснія і Герцеговина
- A. унітарна республіка
 - B. федеративна республіка
 - C. конфедерація
 - D. інша
- Answer: B

6. Мовна група або сім'я переважаючого народу країни: Угорщина
- A. германська
 - B. романська
 - C. слов'янська
 - D. іранська
 - E. алтайська
 - F. австронезійська
 - G. андська
 - H. афразійська
 - I. нігеро-кордофанська
 - K. сіно-тибетська
 - L. інша
- Answer: E

7. Переважаюча конфесія в країні: Чорногорія
- A. католики
 - B. протестанти
 - C. православні
 - D. суніти
 - E. шиїти
 - F. буддисти
 - G. індуїсти
 - H. конфуціанці
 - I. інші
- Answer: C

8. До якої групи за ІРЧП відноситься країна: Україна

- A. дуже високий рівень людського розвитку
- B. високий рівень людського розвитку
- C. середній рівень людського розвитку
- D. низький рівень людського розвитку

Answer: B

9. Рівень соціального розвитку (ІРЧП) країні: Сербія

- A. 0,330—0,540
- B. 0,540—0,620
- C. 0,700—0,620
- D. 0,700—0,800
- E. 0,800—0,950

Answer: C

10. До якої групи за ІРЧП відноситься країна: Естонія

- A. передові розвинені країни з дуже високим доходом
- B. розвинені країни з високим доходом
- C. країни, що розвиваються, - багаті експортери нафти з дуже високим доходом
- D. країни, що розвиваються, з високим доходом
- E. країни, що розвиваються, з доходом вище середньосвітового
- F. країни, що розвиваються, з доходом нижче середньосвітового

Answer: B

11. Членство країни у міжнародних організаціях: Норвегія

- A. АСЕАН (ASEAN)
- B. Британська співдружність
- C. ЄС (EU)
- D. ЛАД (LAS)
- E. НАТО (NATO)
- F. ОІК (OIC)
- G. ОПЕК (OPEC)
- H. ОЕСР (OECD)
- I. СААРК (SAARC)
- K. РСР (RCD)
- L. СНД
- M. до названих не входить

Answer: E,H

12. Політична напруженість в країні: Іспанія

- A. вирощування наркотиків
- B. внутрішні конфлікти
- C. міждержавні конфлікти, спірні території
- D. піратство
- E. сепаратистські рухи
- F. тероризм
- G. інші явища

Answer: E,F

13. Витрати на оборону (% від ВВП) в країні: Македонія

- A. менше 1%
- B. 1—2%
- C. 2—3%
- D. 3—5%
- E. 5—10%
- F. 10—20%

G. більше 20%

Answer: C

14. Баланс зовнішніх міграцій населення країни: Болгарія

A. вище +5‰

B. от +1 до +5‰

C. от 0 до +1‰

D. нулевий

E. от 0 до -1‰

F. от -1 до -5‰

G. от -5 до -10‰

H. нижче -10‰

Answer: F

15. Країна-лідер з виходу біженців

A. Білорусь

B. Боснія і Герцеговина

C. Росія

D. Сербія

E. Україна

F. Хорватія

Answer: B

16. Країна-лідер з приймання біженців

A. Велика Британія

B. Італія

C. Німеччина

D. Росія

E. Франція

Answer: C

Тема 8. Країни Центральної, Південної та Східної Європи

Ознайомитися з особливостями регіоноутворення. Виявити сучасні проблеми політичного розвитку держав регіону. Визначити особливості демократичних та економіко-інтеграційних процесів.

Тематика доповідей:

1. Фізико-географічні особливості країн регіону.
2. Природно-ресурсний потенціал регіону.
3. Етнічні групи регіону.
4. Об'єкти природної спадщини ЮНЕСКО.

Тема 9. Україна в контексті політико-географічних досліджень

Дослідити наступні питання: особливості політико-географічного простору та просторової концепції України; Україна та її транзитний потенціал; наявність спірних територій та рівень їх політичної гостроти; Україна та її участь у міжнародних та регіональних організаціях.

Тематика доповідей:

1. Природно-ресурсний потенціал України
2. Національний склад населення України
3. Етапи формування державної території України.
4. Стратегічні вектори зовнішньої політики України.

Тема 10. Країни Центральної Азії

Ознайомитися з фізико-географічним розташуванням та соціокультурними орієнтаціями країн Середньої Азії. Особливості та специфіка політичної культури країн регіону. Дослідити культурно-побутові, етно-лінгвістичні та релігійно-конфесійні чинники політичного розвитку країн регіону.

Тематика доповідей:

1. Оцінка сировинного потенціалу держав регіону.
2. Історичні витоки державності центральноазійських народів.
3. Основні риси й особливості суспільно-політичного розвитку країн регіону.
4. Характер геополітичної ситуації в регіоні та особливості зовнішньої політики держав Центральної Азії.

Тема 11. Індія та країни Південної Азії

Дослідити наступні питання: історія формування політичної карти Південної Азії; характерні форми правління та територіальний устрій країн; географію релігій в Південній Азії.

Тематика доповідей:

1. Історичні особливості формування території Індії та Пакистану. Причини індійсько-пакистанського конфлікту.
2. Багатонаціональний склад населення Індії та Пакистану.
3. Індуїзм шлях від становлення до світової релігії.
4. Міжетнічний конфлікт на Шрі-Ланці.

Тема 12. Країни Південно-Східної та Східної Азії. Новітні індустріальні країни

Ознайомитись з історією формування регіону, політико-географічними, соціально-економічними наслідками колоніалізму у сучасному розвитку Південно-Східної Азії, загальними характеристиками господарчого комплексу країн регіону. Зовнішньоекономічні зв'язки країн регіону

Визначити особливості соціального, економічного та політичного розвитку країн Східної Азії, етнічні та релігійно-конфесійні критерії типології країн у регіоні Східної Азії, господарчо-культурні, побутові та психологічні детермінанти політичного поведіння, систему політико-економічної співпраці у регіоні.

Тематика доповідей:

1. Науково-технічні та культурні надбання китайської цивілізації.
2. Особливості політичної системи КНР.
3. Гонконг і Макао – спеціальні адміністративні райони КНР.
4. Причини і наслідки «японського дива».
5. Причини розколу Корейського півострова на дві держави.
6. Особливості цивілізаційного розвитку країн Індокитаю.
7. Індокитайські війни.

Тема 13. Політико-географічні особливості Африканського континенту

Дослідити наступні питання: географічне розташування, природні ресурси, особливості історичного розвитку Арабського Сходу, Аравійські монархії: традиційне та новітнє у політичному розвитку

Ознайомитися із політико-географічними особливостями субрегіонів та країн Африки. Дослідити особливості колоніальної залежності країн Африки та проаналізувати історичні умови формування унікальної політичної ситуації сучасного розвитку.

Тематика доповідей:

1. Оцінка сировинного потенціалу держав регіону.
2. Історичні витоки державності африканських народів.
3. Основні риси й особливості суспільно-політичного розвитку країн регіону.
4. Історія виникнення і розвитку «Веселкової країни».

Тема 14. Регіон «Північна Америка»

Визначити історичні особливості формування макрорегіону, сучасний адміністративний устрій та форма політичного правління в країнах регіону.

Тематика доповідей:

1. Оцінка географічного положення різних штатів США.
2. Вплив кліматичних умов на розвиток господарства США.
3. Характеристика виникнення та розвитку Канади.
4. Культурно-історична спадщина Мексики.

Тема 15. Політико-географічні особливості країн макрорегіону «Латинська Америка та Карибські країни»

Виявити політико-географічні особливості країн макрорегіону «Латинська Америка та Карибські країни».

Написання тестового завдання за темою лекції:

1. У якому макрорегіоні знаходиться країна: Домініка
A. Андська Америка
B. Карибська Америка
C. Південна Америка
D. Північна Америка
E. Центральна Америка
Answer: B
2. Чисельність населення країни: Чилі
A. більше 150 млн. осіб
B. 80–150 млн. осіб
C. 40–80 млн. осіб
D. 20–40 млн. осіб
E. 10–20 млн. осіб
F. 5–10 млн. осіб
G. 2–5 млн. осіб
H. менше 2 млн. осіб
Answer: E
3. До складу якої імперії країна входила на початку 20 століття: Пуерто-Рико
A. Австро-Угорщина
B. Великобританія

С. Німеччина
D. Китай
E. Іспанія
F. Нідерланди
G. Португалія
H. Росія
I. Туреччина
K. Франція
L. Японія
M. до іншої держави
N. була незалежною
Answer: N

4. Період придбання країною незалежності: Парагвай

A. раніше 19 століття
B. перша половина 19 століття
C. друга половина 19 століття
D. перша половина 20 століття
E. друга половина 20 століття
F. у 21 столітті
Answer: B

5. Форма правління в країні. Гайана

A. абсолютна монархія
B. конституційна монархія
C. теократична монархія
D. республіка парламентська
E. республіка президентська
F. республіка змішана
G. республіка з однопартійною системою
Answer: D

6. Форма адміністративно-територіального устрою країни: Венесуела

A. унітарна республіка
B. федеративна республіка
C. конфедерація
D. інша
Answer: B

7. Мовна група або сім'я переважаючого народу країни: Болівія

A. германська
B. романська
C. слов'янська
D. іранська
E. алтайська
F. австронезійська
G. андська
H. афразійська
I. нігеро-кордофанська
K. сіно-тибетська
L. інша
Answer: G

8. Офіційна мова в країні: Гаїті

- A. англійська
 - B. арабська
 - C. індоарійська
 - D. іранська
 - E. іспанська
 - F. китайська
 - G. німецька
 - H. португальська
 - I. французька
 - K. інша
- Answer: I

9. Переважаюча конфесія в країні: Суринам

- A. католики
 - B. протестанти
 - C. православні
 - D. суніти
 - E. шиїти
 - F. буддисти
 - G. індуїсти
 - H. конфуціанці
 - I. інші
- Answer: B

10. Алфавіт, що вживається в країні: Ямайка

- A. арабський
 - B. арамейський
 - C. брахмі
 - D. ієрогліфи
 - E. латиниця
 - F. руни
 - G. кирилиця
 - H. інший
- Answer: E

11. Рівень економічного розвитку в країні: Колумбія

- A. менше 1000 \$
 - B. 1000—2000 \$
 - C. 2000—5000 \$
 - D. 5000—10000 \$
 - E. 10000—25000 \$
 - F. 25000—40000 \$
 - G. більше 40000 \$
- Answer: E

12. До якої групи за ІРЧП відноситься країна: Мексика

- A. дуже високий рівень людського розвитку
 - B. високий рівень людського розвитку
 - C. середній рівень людського розвитку
 - D. низький рівень людського розвитку
- Answer: B

13. Рівень соціального розвитку (ІРЧП) країні: Аргентина

- A. 0,330—0,540
- B. 0,540—0,620
- C. 0,700—0,620
- D. 0,700—0,800
- E. 0,800—0,950

Answer: D

14. До якої групи за ІРЧП відноситься країна: Бразилія

- A. передові розвинені країни з дуже високим доходом
- B. розвинені країни з високим доходом
- C. країни, що розвиваються, - багаті експортери нафти з дуже високим доходом
- D. країни, що розвиваються, з високим доходом
- E. країни, що розвиваються, з доходом вище середньосвітового
- F. країни, що розвиваються, з доходом нижче середньосвітового

Answer: D

15. Членство країни у міжнародних організаціях: Еквадор

- A. АСЕАН (ASEAN)
- B. Британська співдружність
- C. ЄС (EU)
- D. ЛАД (LAS)
- E. НАТО (NATO)
- F. ОІК (OIC)
- G. ОПЕК (OPEC)
- H. ОЕСР (OECD)
- I. СААРК (SAARC)
- K. РСР (RCD)
- L. СНД
- M. до названих не входить

Answer: D,G

16. Політична напруженість в країні: Перу

- A. вирощування наркотиків
- B. внутрішні конфлікти
- C. міждержавні конфлікти, спірні території
- D. піратство
- E. сепаратистські рухи
- F. тероризм
- G. інші явища

Answer: D,C,F

17. Витрати на оборону (% від ВВП) в країні: Гондурас

- A. менше 1%
- B. 1—2%
- C. 2—3%
- D. 3—5%
- E. 5—10%
- F. 10—20%
- G. більше 20%

Answer: C

18. Баланс зовнішніх міграцій населення країни: Куба

- A. вище +5‰
- B. от +1 до +5‰
- C. от 0 до +1‰
- D. нулевий
- E. от 0 до -1‰
- F. от -1 до -5‰
- G. от -5 до -10‰
- H. вище -10‰

Answer: F

19. Країна-лідер з виходу біженців

- A. Гаїті
- B. Гватемала
- C. Колумбія
- D. Нікарагуа
- E. Перу
- F. Ямайка

Answer: A

20. Країна-лідер з приймання біженців

- A. Аргентина
- B. Бразилія
- C. Венесуела
- D. Мексика
- E. США

Answer: E

Тема 16. Австралія та країни Океанії

Визначити історичні особливості заселення та регіоноутворення, просторово-географічні особливості розташування країн, особливості політичного устрою та політичної культури. Визначити історичні особливості заселення та регіоноутворення, просторово-географічні особливості розташування країн, особливості політичного устрою та політичної культури.

Тематика доповідей:

1. Державний устрій Австралійського Союзу.
2. Адміністративно-територіальний поділ Маршаллових островів.
3. Природні умови та ресурси Маршаллових островів.

3. Питання, задачі, завдання або кейси для поточного та підсумкового контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти, для контрольних робіт, передбачених навчальним планом, післяатестаційного моніторингу набутих знань і вмінь з навчальної дисципліни:

З метою поточного контролю знань студентів, їм пропонується написання тестових завдань та диктантів із контурних карт. Починаючи з 7 теми лекційного матеріалу, та закінчуючи 16 темою, студенти виконують тестові завдання з використанням атласів. Типові тести наведені вище.

Навчальним планом передбачено написання контрольної роботи, що оцінюється в 15 балів.

Виконання **контрольної роботи** полягає у розробленні **трьох** контурних карт за наступною тематикою:

- Форми правління держав світу;
- Адміністративно-територіальний устрій держав світу;
- Соціально-економічна типологія кран світу.

Кожний студент виконує певний варіант завдання, що заздалегідь визначається викладачем.

При оцінюванні виконаних завдань враховується правильність виконання поставленого завдання, охайність оформлення контурних карт, глибина опрацювання відповідних тематичних джерел інформації, логічність викладу, здатність робити висновки з проведеного дослідження. Виконання даного виду роботи студентом може бути оцінене від 1 до 15 балів. Вірне виконання кожної з контурних карт максимально може бути оцінене в 5 балів.

4. Завдання семестрових екзаменів (письмових залікових робіт):

Відповіді на **екзаменаційні питання**, що виносяться на підсумковий контроль знань оцінюються в діапазоні від 0 до 40 балів.

Зразок екзаменаційного білету

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Спеціальність: 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Освітня програма: «Міжнародна інформація та міжнародні комунікації

Семестр 1

Форма навчання: денна

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Навчальна дисципліна: Політична географія світу

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 2

1. Виконання контурної карти (10 балів)
2. Схарактеризуйте класифікації столиць держав за походженням, розташуванням, функціями тощо (15 балів)
3. Індія – найкрупніша країна південної Азії (15 балів)

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки

протокол № 1 від “28” серпня 2018 р.

Завідувач кафедри _____ Л.В. Новікова
підпис

Екзаменатор _____ Г.Ю. Федорова

1. Виконуючи перше завдання екзаменаційного білету, студент має вірно нанести на контурну карту світу 100 держав, кожна вірно розміщена держава оцінюється у 0,1 бал.
2. Схарактеризуйте класифікації столиць держав за походженням, розташуванням, функціями тощо (студент має розкрити поняття «столиця» та розписати класифікацію столиць за походженням – родові столиці, столиці-історичні міста, ситуативні столиці, штучні столиці, політичні столиці; за розташуванням – центральні і периферійні столиці; за функціями – монофункціональні, поліфункціональні. До кожного типу столиць необхідно навести приклади)
3. Індія – найкрупніша країна південної Азії (географічне розташування держави, адміністративно-територіальна структура та економічні райони Індії, соціально-демографічні проблеми перенаселення Індії, етно-релігійний та лінгвістичний аналіз Індії, національно-релігійна проблема, особливості політичної культури)

15 балів - студент цілком і всебічно розкрив питання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити

10 балів - студент розкрив питання у загальних рисах, але спостерігаються деякі упущення при відповіді на питання, обґрунтування неточні. Не підтверджуються достатньо обґрунтованими доказами.

5 балів - студент розкрив питання у загальних рисах, розуміє їхню сутність, намагається робити висновки, але при цьому слабо орієнтується в джерелах, припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно.

Перелік екзаменаційних питань

1. Проаналізуйте історію становлення політичної географії як самостійного наукового напрямку в системі географічних наук.
2. Предмет, методологія та методи політичної географії як науки
3. Визначте специфіку наукової категорії «політична карта світу».
4. Сучасна регіональна диференціація - макрорегіони світу.
5. Види кордонів.
6. Типи політико-територіальних утворень: держави, залежні території, спірні території, території Антарктики
7. Обґрунтуйте потребу використання Антарктиди та Світового океану як об'єктів політико-географічних досліджень.
8. Схарактеризуйте форми адміністративно-територіального устрою держав сучасного світу та особливості їх поширення (наведіть приклади).
9. Схарактеризуйте форми правління держав сучасного світу та особливості їх поширення (наведіть приклади).
10. Класифікація країн за площею та чисельністю населення.
11. Класифікація країн за рівнем соціально-економічного розвитку.
12. Схарактеризуйте класифікації столиць держав за походженням, розташуванням, функціями тощо.
13. Обґрунтуйте схеми класифікацій країн світу за розмірами території, чисельністю населення, рівнем економічного розвитку тощо.

14. Порівняйте формаційний та цивілізаційний підходи до періодизації розвитку політичної карти світу.
15. Виділіть головні морфологічні ознаки державної території та оцініть вплив розмірів і форми державної території на можливості розвитку господарства.
16. Схарактеризуйте принцип недоторканості і цілісності державної території.
17. Визначте специфіку наукової категорії «політико-географічне положення».
18. Схарактеризуйте історію становлення кордонів та їх функцій.
19. Проаналізуйте сучасні функції державних кордонів та специфіку їх співвідношення.
20. Обґрунтуйте необхідність делімітації повітряного простору і земних надр.
21. Схарактеризуйте специфіку використання космічного простору.
22. Схарактеризуйте федералізм як засіб розв'язання протиріч між різноспрямованими прагненнями до єдності та самостійності.
23. Макрорегіони та субрегіони Європи: етнолінгвістичний та релігійно-конфесійний аналіз.
24. Соціально-політичні особливості субрегіона Центрально-Східної Європи
25. Політико-географічний аналіз країн Західної Європи та Скандинавії.
26. Держави Європейського Союзу: концептуальні та інституційні засади європейської інтеграції.
27. Країнознавча характеристика України.
28. Геополітичне середовище і стратегічні вектори зовнішньої політики України.
29. Історична спадщина народів центральноазійського регіону.
30. Політико-правові системи та політичні процеси в державах центральноазійського регіону.
31. Геополітичне становище та зовнішня політика держав Центральної Азії.
32. Особливості державного ладу та зовнішньої політики Туреччини.
33. Вплив клімату та мінерально-сировинних ресурсів регіону на економічну спеціалізацію країн Машрику.
34. Особливості політичних та економічних систем «нафтових монархій» Перської затоки.
35. Країни та народи Південної Азії.
36. Індія – найкрупніша країна південної Азії
37. Соціально-економічний розвиток країн Південної Азії (Пакистан, Бангладеш, Непал, Бутан, Шрі-Ланка).
38. Етнополітичні та релігійно-конфесійні проблеми розвитку країн Південної Азії.
39. Особливості цивілізаційного розвитку країн Індокитаю.
40. Соціально-економічні відносини країн регіону Південно-Східної Азії.
41. Нові індустріальні країни Східної Азії.
42. Науково-технічні та культурні надбання китайської цивілізації.
43. Особливості політичної системи КНР і чим вони спричинені.
44. Гонконг і Макао, спеціальні адміністративні райони КНР.
45. Причини і наслідки «японського економічного дива».
46. Арабські країни Магрибу: Алжир, Марокко Туніс, Лівія - особливості розташування та загальні тенденції розвитку
47. Формування політичної карти Африки.
48. Африканські субрегіони – особливості економічного та політичного розвитку.
49. Особливості політичного розвитку Південноафриканських країн.
50. Регіональні конфлікти та система міждержавної взаємодії в Африці
51. Місце та доля африканських країн у світовій економіці
52. Макрорегіон «Австралія та Океанія». Історичні особливості заселення та регіоноутворення.
53. Субрегіони Австралія й Тасманія, Нова Зеландія, Полінезія, Меланезія та

Мікронезія. Просторово-географічні особливості розташування.

54. Австралія – держава та континент.
55. Природно-географічне розташування та історичні особливості утворення макрорегіону «Північна Америка».
56. Державний устрій США. Головні економічні райони та групи штатів у США.
57. Загальні проблеми країн макрорегіону «Північна Америка». Системи економічної та міждержавної взаємодії макрорегіону.
58. Регіони та субрегіони Латинської Америки. Історичні умови регіоноутворення.
59. Латиноамериканські країни; етнокультурна характеристика
60. Карибські країни: загальні тенденції політичного розвитку
61. Економічна та соціокультурна характеристика країн Латинської Америки.